

Πανελλήνιες Εξετάσεις Ημερήσιων Γενικών Λυκείων
Εξεταζόμενο Μάθημα: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ
Ημερομηνία: Τρίτη 6 Ιουνίου 2023
Ενδεικτικές Απαντήσεις Θεμάτων

A1α.

1. Λάθος
2. Λάθος
3. Σωστό

A1β.

- α-1
β-3

B1.

Στο απόσπασμα που μας δίνεται ο Αριστοτέλης επιχειρεί να δώσει τον πρώτο ορισμό της έννοιας «πόλις» στα Πολιτικά. Η «πόλις», λοιπόν, είναι μια μορφή ανώτερης κοινωνικής συνύπαρξης («ή πασῶν κυριωτάτη»), που εμπεριέχει όλες τις άλλες («πάσας περιέχουσα τὰς ἄλλας»), και αποβλέπει στο ανώτερο από όλα τα αγαθά («τοῦ κυριωτάτου πάντων»). Είναι δε «ἡ κοινωνία ἢ πολιτική». Στον ορισμό αυτό μπορούμε να διακρίνουμε το προσεχές γένος (genus proximum) της έννοιας «πόλις» και την ειδοποιό διαφορά της (specifica differentia). Συγκεκριμένα, το προσεχές της γένος, δηλαδή η ευρύτερη κατηγορία στην οποία εντάσσεται η έννοια, είναι ο όρος «κοινωνία» («κοινωνίαν τινὰ οὔσαν»), ενώ η ειδοποιός διαφορά της, δηλαδή το ιδιαίτερο εκείνο γνώρισμα που διαφοροποιεί την έννοια του γένους από τις ομοίες της έννοιες, ώστε να προκύψει η οριστέα, είναι το αγαθό στο οποίο αποβλέπει. Ειδικότερα, το αγαθό στο οποίο αποβλέπει, που είναι η ευδαιμονία των πολιτῶν, είναι το ανώτερο από όλα τα αγαθά των άλλων κοινωνιών και μ' αυτό η «πόλις» επιδιώκει το συμφέρον του συνόλου των πολιτῶν. Αντίθετα, οι άλλες μορφές κοινωνίας επιδιώκουν επιμέρους αγαθό για το συμφέρον των μελών τους.

Ο Αριστοτέλης επισφραγίζει τον ορισμό της έννοιας «πόλις» με τον χαρακτηρισμό πολιτική κοινωνία, δηλαδή την οργανωμένη πολιτειακά κοινωνία η οποία έχει αυτάρκεια, αυτονομία, ελευθερία, θεσμούς και πολίτευμα. Αφορά, λοιπόν, η πόλη τη γνωστή για τον αρχαίο ελληνικό κόσμο πόλη-κράτος, όπως επικράτησε να αποδίδεται σήμερα ο όρος.

Στο δεύτερο μέρος του πρώτου κειμένου ο Αριστοτέλης θα κάνει λόγο για την προέλευση και τον σκοπό της πόλης. Έτσι, λοιπόν, αναφέρει ότι η πόλη είναι μια κοινωνική οντότητα που προήλθε από τις πρώτες κοινωνικές οντότητες, δηλαδή από τη συνένωση χωρῶν· είναι δηλαδή εξέλιξη αυτών. Οι πρώτες αυτές κοινωνικές οντότητες υπάρχουν εκ φύσεως. Στη συνέχεια, υποστηρίζει ότι σκοπός της πόλης είναι να διασφαλίζει τη ζωή των ανθρώπων και συγκεκριμένα την καλή ζωή. Απαραίτητες προϋποθέσεις της καλής κοινωνικής ζωής ο Αριστοτέλης απαριθμεί τις εξής: α) επάρκεια τροφής, β) ποικιλία τεχνῶν και τεχνιτῶν, γ) επαρκής οπλισμός, δ) οικονομική ευπορία, ε) θρησκευτικοί θεσμοί, στ) θεσμοί δικαιοσύνης. Αυτό το τελευταίο χαρακτηριστικό της πόλης θεωρείται από τον φιλόσοφο και το πιο σημαντικό. Τέλος, καταλήγει ότι η πόλη είναι μια κοινωνική οντότητα τέλεια, που πέτυχε την ὑψιστή αυτάρκεια. Η αυτάρκεια αποτελεί θεμελιώδες γνώρισμα της πόλεως και πρωταρχική επιδίωξή της. Με αυτήν δηλώνεται η επάρκεια των αγαθῶν που είναι απαραίτητα για την απόκτηση και διατήρηση της συλλογικής ευτυχίας (εὐδαιμονίας). Πρόκειται για αγαθά εξωτερικά (υλικά), σωματικά και ψυχικά. Η αυτάρκεια μιας πόλης εξαρτάται α) από τη γεωγραφική της θέση, ώστε να εξασφαλίζονται υλικά αγαθά, β) από το ἔμπυχο, ανθρώπινο δυναμικό που διασφαλίζει την ἄμυνα

της πόλης-κράτους και γ) από το σύστημα χρηστής διοίκησης και απονομής δικαιοσύνης, που εγγυάται την εσωτερική συνοχή της πόλης.

Στο κείμενο εντοπίζονται ορισμένες φράσεις που αποδεικνύουν ότι ο Αριστοτέλης εξετάζει τελεολογικά την έννοια «πόλις» καθώς και τις άλλες μορφές κοινωνικής συνύπαρξης. Εξετάζει δηλαδή τα παραπάνω σε σχέση με τον σκοπό για τον οποίο υπάρχουν και τον οποίο προσπαθούν να επιτύχουν. Σύμφωνα με την τελεολογική αντίληψη του φιλόσοφου καθετί έχει δημιουργηθεί για να επιτελέσει έναν συγκεκριμένο σκοπό («τέλος») και να φτάσει στην τελείωση, την ολοκλήρωσή του. Έτσι και η πολιτική κοινωνία, όπως και κάθε κοινωνική ομάδα, συστάθηκε και υπάρχει για να επιτύχει έναν σκοπό. Ο σκοπός μάλιστα της πολιτικής κοινωνίας είναι ο ανώτερος, η ευδαιμονία όλων των πολιτών της. Συνδέει στο σημείο αυτό ο Αριστοτέλης τον άνθρωπο-πολίτη («πάντες») με την πόλη, δηλαδή την επιδίωξη του αγαθού ως σκοπού όλων των ανθρώπων με την επιδίωξη του αγαθού ως σκοπού της πόλης.

Έτσι, λοιπόν, ένας πιο ολοκληρωμένος ορισμός της θα περιελάμβανε τα ακόλουθα: η πόλη είναι η τελειότερη μορφή κοινωνικής συμβίωσης, που υπάρχει εκ φύσεως. Περιλαμβάνει ατελέστερα κοινωνικά μορφώματα, όπως η οικογένεια, η φυλετική συγγένεια και σχέση, το χωριό, μια συντεχνία κ.ά. Η πόλις δεν είναι απλώς μια ανταλλακτική κοινωνία που διασφαλίζει την επιβίωση των μελών της, αλλά εκείνη η οργανωμένη και αρθρωμένη κοινωνία που διασφαλίζει τις προϋποθέσεις για την πλήρη ανάπτυξη όλων των δυνατοτήτων του ανθρώπου. Ύψιστος σκοπός της ύπαρξής της είναι το κοινό αγαθό, η συλλογική και ατομική ευτυχία των μελών της. Συγκροτήθηκε για να διασφαλίζει τη ζωή των ανθρώπων, στην πραγματικότητα όμως υπάρχει για να εξασφαλίζει την καλή ζωή τους πετυχαίνοντας την ύψιστη αυτάρκεια, που είναι κάτι το άριστο.

B2.

Ο Αριστοτέλης, προκειμένου να αποδείξει τη μεγάλη αξία της συνεισφοράς του πλήθους έναντι της συνεισφοράς των ολίγων και αρίστων, χρησιμοποιεί αναλογικό τρόπο σκέψης. Έτσι παρομοιάζει το πλήθος των πολιτών με έναν άνθρωπο με πολλά χέρια και πόδια («Πολλοί καθώς είναι ... αρετή και εξυπνάδα»): η παρομοίωση αντλείται από τον χώρο της μυθολογίας, όπου συναντάμε τα τερατόμορφα πλάσματα με τα πολλά χέρια και πόδια. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι Ερινύες, οι Εκατόγχειρες κτλ. Κατ' αναλογία λοιπόν με αυτά τα πλάσματα, και το πλήθος μοιάζει με έναν άνθρωπο με πολλά χέρια και πόδια, με πολλαπλάσια επομένως δύναμη και με συσσωρευμένη αρετή και εξυπνάδα. Ο Αριστοτέλης, λοιπόν, υπερασπίζεται ως αποτελεσματικότερη την άσκηση της εξουσίας από τους πολλούς. Θεωρεί ότι η λαϊκή κυριαρχία μπορεί να εξασφαλίσει καλύτερα τους στόχους της συλλογικής ευτυχίας συγκριτικά με τις περιπτώσεις που την εξουσία έχει ένας μονάρχης ή βασιλιάς ή οι ολίγοι ευγενείς ή πλούσιοι.

Ο Ιάμβλιχος αναπτύσσοντας την προβληματική του για τη διακυβέρνηση της πόλης κάνει λόγο αντίστοιχα για ένα πλάσμα του φανταστικού κόσμου το οποίο εκ γενετής κατέχει υπερφυσικές ιδιότητες, όπως η απρόσβλητη φύση του από κάθε είδους απειλή -ακόμα και από αρρώστιες- με μεγάλη σωματική δύναμη και απύθμενη ψυχική αντοχή («θα είναι άτρωτος, απρόσβλητος από αρρώστιες...ψυχικές δυνάμεις»). Ο Ανώνυμος του Ιαμβλίκου υπογραμμίζει ότι ο φανταστικός υπεράνθρωπος θα μπορούσε να έχει ισχύ μόνο αν και εφόσον συμπορευόταν με τον νόμο και τη δικαιοσύνη («κάποιος θα κατόρθωνε να επιπλεύσει...το νόμο και το δίκιο και οτιδήποτε το προάγει»).

Η αντίθεση που παρατηρείται είναι ότι, ενώ ο Αριστοτέλης ταυτίζει αυτό το υπερφυσικό πλάσμα με τους πολλούς, ο Ιάμβλιχος το παρουσιάζει ως παντοδύναμο μονάρχη στο οποίο θα εναντιωνόταν το πλήθος («Γιατί όλοι οι άλλοι θα συσπειρώνονταν εναντίον ενός τέτοιου ανθρώπου»), αποδεικνύοντας ακόμη μια φορά τη βαθιά ριζωμένη πεποίθηση του Αριστοτέλη για την υπεροχή των πολλών έναντι του ενός. Το πλή-

θος θα κατέρριπτε τον φανταστικό Υπεράνθρωπο από το βάθρο του, καθώς θα υπερτερούσε στις διοικητικές ικανότητες και θα σημείωνε αριθμητική υπεροχή («και καθώς θα είχαν καλή διοίκηση και αριθμητική υπεροχή... απέναντί του.»).

Συμπερασματικά και οι δύο φιλόσοφοι περιστρέφουν τον προβληματισμό τους γύρω από το θέμα της ιδανικής διακυβέρνησης της πόλης, εξετάζοντας με προσοχή όλα τα ενδεχόμενα και χρησιμοποιώντας την μέθοδο της αναλογίας για να εκλαϊκεύσουν στο ευρύ κοινό δύσκολες φιλοσοφικές έννοιες και θεωρίες και να τις καταστήσουν εύληπτες. Επίσης διαφαίνεται ξεκάθαρα από τους δύο διανοητές το εγκώμιο που πλέκουν στη δικαιοσύνη, με απώτερο στόχο την συλλογική ευδαιμονία, το εὖ ζῆν όλων των πολιτών.

B3.

οπτική: ὀρώμεν

σύσταση: συνεστηκυῖαν

λάθος: ἀλήθειαν

δοχείο: ἐνδέχεται

ποδήλατο: πολύποδα

B4

1.→β

2.→β

3.→α

4.→α

5.→β

Γ1.

Σωκράτη, όλα τα φυσικά δημιουργήματα φαίνεται να έχουν τον ίδιο τρόπο ανατροφής, δηλαδή και αυτά που φυτρώνουν από τη γη και τα ζώα τα υπόλοιπα και ο άνθρωπος. Και μάλιστα στην περίπτωση των φυτών είναι πολύ εύκολο για εμάς, όσοι καλλιεργούμε τη γη, αυτό, δηλαδή το να προετοιμάσουμε όλα όσα προηγούνται της σποράς και την ίδια την σπορά· όταν όμως αυτό που φυτεύθηκε αναπτύσσεται, μετά από αυτό η φροντίδα του βλασταριού γίνεται και έντονη και δυσάρεστη και δύσκολη. Το ίδιο φαίνεται ότι συμβαίνει και με τους ανθρώπους· από τις προσωπικές μου υποθέσεις εγώ συμπεραίνω και για τα άλλα. Διότι για εμένα η υπόθεση αυτού εδώ του γιου, είτε πρέπει αυτήν να την ονομάσω σπορά είτε τεκνοποιία, έχει γίνει απ' όλα η πιο εύκολη, η ανατροφή όμως και δύσκολη και πάντοτε σε κατάσταση ανησυχίας για μένα που φοβάμαι για αυτόν.

Γ2.

Στο κείμενο ο Δημόδοκος εκφράζει στον Σωκράτη την ανησυχία που τον διακατέχει σχετικά με την επιθυμία του γιου του, Θεάγη. Συγκεκριμένα, ο Θεάγης κατεβαίνοντας στην Αθήνα και συναναστρεφόμενος κάποιους συνομηλίκους του («τῶν ἡλικιωτῶν τινες αὐτοῦ καὶ δημοτῶν, εἰς τὸ ἄστυ καταβαίνοντες») επηρεάστηκε αρνητικά από αυτούς («διαταράπτουσιν αὐτόν») και αισθάνθηκε ζήλεια για τους λόγους που απήγγειλαν («λόγους τινὰς ἀπομνημονεύοντες διαταράπτουσιν αὐτόν, οὓς ἐζήλωκεν»). Ἐτσι του δημιουργήθηκε έντονη επιθυμία να γίνει μαθητής κάποιου σοφιστή. Το αποτέλεσμα ήταν να ζητά χρήματα και να ενοχλεί τον πατέρα του («μοι πράγματα παρέχει»). Είχε δηλαδή την αξίωση ο πατέρας του να φροντίσει γι' αυτόν πληρώνοντας κάποιον σοφιστή («χρήματα τελέσαι τινὶ τῶν σοφιστῶν») για να τον διδάξει. Και αυτό, γιατί θεωρούσε ότι με το τρόπο αυτό, θα γινόταν σοφός.

Φροντιστήριο 2001 – ΟΡΟΣΗΜΟ

Φιλίππου & Ν. Γρηγορά γωνία, τηλ. 25310-24049, <https://2001.gr>

Γ3.

σχές
ράδιον/ῥᾶον
ἀγεννοῦς
ἐπιθυμῆν
τὰ ἄστη
καταβησόμενοι
παλαιότερον
ἐπιμεληθέντων
οἴτινες

Γ4.

α.

τὸν αὐτόν: Ομοιόπτωτος ονοματικός, επιθετικός προσδιορισμός στη λέξη «τρόπον»

τοῦτο: Υποκείμενο στο ρήμα της πρότασης «γίνεται»

ὀνομάζειν: Τελικό απαρέμφατο ως υποκείμενο του απροσώπου ρήματος δεῖ.

πάντων: Ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός, γενική διαιρετική στο επίθετο υπερθετικού βαθμού «ῥᾶστη»

εἰς τὸ ἄστν: Εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός, που δηλώνει κίνηση προς τόπο στη μετοχή της πρότασης «κατεβαίνοντες»

μοι: ἔμμεσο αντικείμενο στο ρήμα «παρέχει»

σοφόν: κατηγορούμενο στο αντικείμενο «αὐτόν» μέσω του ρήματος «ποιήσει»

β.

Δημόδοκος ἔλεγεν ὅτι ἢ τότε παροῦσα ἐπιθυμία τούτῳ πάνυ αὐτόν/τοῦτον/ἐκεῖνον φοβοῖ/φοβοίη

Επιμέλεια: ΔΡΑΚΟΥ ΣΟΥΛΑ – ΛΑΧΑΝΑ ΜΑΡΙΑ – ΧΙΝΕΛΗ ΝΤΙΑ – ΛΙΠΟΡΔΕΖΗ ΜΑΡΙΑ

Ευχόμαστε καλά αποτελέσματα!